

<https://pecritique.com/>

نقد اقتصاد سیاسی
آبان ماه ۱۴۰۲

طلای سیاه: روایت نفت در نروژ

آندرو مک کی

ترجمه‌ی احمد سیف

بخش نفت و گاز در نروژ بزرگ‌ترین و مهم‌ترین بخش صنعتی در این کشور است. به‌طور کلی بین ۴۰ تا ۷۰٪ از صادرات نروژ از این بخش صورت می‌گیرد. ولی چه شد که کشور کوچکی از ماهی‌گیران در دریای شمال به صورت هشتمین تولیدکننده‌ی نفت و سومین تولیدکننده‌ی گاز در جهان درآمدۀ است؟ پاسخ به این پرسش ما را به دهه‌ی ۱۹۶۰ برمی‌گرداند که این صنعت بزرگ در نروژ متولد شد.

کشف طلای سیاه

قبل از ۱۹۵۹ هیچ‌کس امیدی نداشت که بخشی از دریا که در کنترل نروژ است به صورت یک منبع عظیم نفت و گاز دربیاید. این وضع در ۱۹۵۹ پس از کشف گاز در گرونینگن در هلند تغییر کرد.

اولین شرکت، شرکت نفتی فیلیپس در سال ۱۹۶۲ تقاضا کرد که در محدوده‌ی تحت کنترل نروژ به اکتشاف نفت و گاز بپردازد. برای دولتمردان نروژی این تقاضا به این تعبیر شد که می‌خواهند همه‌ی منابع موجود را در کنترل یک شرکت دریاورند. دولت نروژ این تقاضا را رد کرد چون مایل بود که این امکانات به روی شرکت‌های متعددی باز شود. در سال ۱۹۶۳ دولت نروژ مالکیت خود را بر روی کل منابع طبیعی در این محدوده اعلام و صدور جواز برای اکتشاف منابع نفتی را آغاز کرد ولی هنوز به حفر چاه نرسیده بودند. در ۱۹۶۵ اختلاف بین نروژ و بریتانیا بر سر مالکیت این منابع در دریای شمال حل شد و به توافق رسیدند. اولین جواز برای حفر چاه هم داده شد. اولین چاه در ۱۹۶۶ حفر شد ولی متأسفانه آن چاه نفت نداشت. در طول چند سال آینده، در حدود ۲۰۰ مورد دیگر اکتشاف به همین سرانجام رسید. شرایط به نظر خیلی نامطلوب می‌آمد تا در ۱۹۶۹ شرکت فیلیپس در اکوفیسک یک چاه حفر کرد و طولی نمی‌کشید که این چاه به صورت یکی از بزرگ‌ترین حوزه‌های نفتی در دریای شمال در می‌آید.

حفظ پول نفت در نروژ

در ۱۹۷۲ استت‌اویل Statoil - یعنی شرکت نفت در مالکیت دولت نروژ - ایجاد شد. دولت هم‌چنین اعلام کرد که ۵۰ درصد همه‌ی جوازهایی که برای نفت صادر

می‌شود باید در مالکیت دولت باشد. البته این جزییات در گذر سالیان دستخوش تغییر شد. در ۱۹۸۵ فعالیت‌ها بین استت‌اوایل و سرمایه‌گذاری مستقیم دولت نروژ در بخش نفت تقسیم شد. دلیل این کار هم روشن بود. پس از این که تصمیم گرفته شد که تولید نفت باید به‌وسیله‌ی کشورهای متعددی سازمان‌دهی شود، طبیعی بود که دولت نروژ هم باید مشارکت داشته باشد. این باعث شد که دولت به‌طور مستقیم از نفت و گاز بهره‌مند شود نه این که اجازه بدهد سود حاصل از کشور زهکشی شده از آن بیرون برود.

در گذر سال‌ها استت‌اوایل تغییرات زیادی کرد و حتی نامش هم تغییر کرد. در ۲۰۰۱ این کمپانی را خصوصی کردند و سهامش در بورس‌های اسلو و نیویورک به فروش رسید. ولی دولت نروژ هم‌چنان مالک ۸۱.۷٪ از سهام بود.

در ۲۰۰۷ شرکت با بخش نفت و گاز نورسک هیدرو- عمده‌ترین تولیدکننده‌ی برق آبی در نروژ- ادغام شد و نام شرکت هم به استت‌اوایل هیدرو تغییر کرد. در سال ۲۰۱۸ شرکت یک‌بار دیگر نامش را به اکوینور - Equinor تغییر داد. در سال ۲۰۱۹، دولت نروژ بزرگ‌ترین سهام‌دار این شرکت بوده است و ۶۷٪ از سهام آن را در مالکیت دارد.

در نتیجه‌ی مداخله‌ی دولت در صنعت نفت، از همان زمانی که اولین چاه به نفت رسید، این بخش هر ساله مازاد اقتصادی داشته است. همانند دیگر کشورها، نروژ هم با این پرسش روبرو شد که پول نفت را چگونه هزینه کند. امروز خرج کنیم و بعد درباره‌ی فردا نگران باشیم یا برای تأمین آینده سرمایه‌گذاری کنیم؟

نروژ چگونه ثروت نفتی خود را سرمایه‌گذاری کرد؟

یک نکته که همه درباره‌ی نفت می‌دانیم این است که قیمت‌اش خیلی متغیر است. فقط کافی‌ست یک تولیدکننده تولیدش را افزایش بدهد، قیمت جهانی سقوط می‌کند. از سوی دیگر، اگر در یک محل بزرگ تولید نفت یک آتش‌سوزی اتفاق بیفتد، قیمت نفت به‌شدت افزایش می‌یابد. و اگر اقتصاد شما به نفت وابسته باشد این تغییرات دائمی یک مشکل خیلی جدی است.

در سال ۱۹۹۰ دولت نروژ صندوق نفت - Oljefpmdet (Oil Fund) را ایجاد کرد که امروزه به آن «صندوق جهانی بازنشستگی دولت» هم می‌گویند و هدف اصلی این صندوق هم این است که بخشی از مازاد درآمدهای بخش صنعت نفت را سرمایه‌گذاری کند.

این کار ضربه‌گیر قابل توجه‌ای ایجاد کرد که نشان می‌دهد اقتصاد نروژ دیگر وابسته و پیوسته به قیمت نفت نیست. مدیریت صندوق به‌وسیله‌ی سازمانی که درون بانک مرکزی نروژ ایجاد شده انجام می‌گیرد. این بزرگ‌ترین صندوق بازنشستگی در اقتصاد جهان است. البته روشن است که این یک صندوق بازنشستگی معمولی نیست یعنی افراد به‌طور مستقیم در آن سرمایه‌گذاری نمی‌کنند بلکه سود بخش نفت در آن سرمایه‌گذاری می‌شود. در ۲۰۱۷ ارزش این صندوق از یک تریلیون دلار هم فزونی گرفت. ۶۵٪ دارایی‌ها به صورت سهام شرکت‌های دیگر حفظ می‌شود و بقیه هم به صورت مستغلات و یا دارایی‌هایی با درآمد ثابت درآمده‌اند. در ضمن در بازارهای سهام اروپایی این صندوق که مالک ۲.۳۳٪ از کل سهام در بازارهای اروپاست در واقع بزرگ‌ترین سهام‌دار است.

چالش‌های روبروی صندوق نفت

دولت می‌تواند هر ساله حداکثر ۳٪ از درآمدهای تورم دررفته‌ی این صندوق را هزینه کند. این میزان تا ۲۰۱۷ چهاردرصد بود ولی همه‌ی احزاب به غیر از حزب دست‌راستی «پیشرفت» به این کاهش رأی دادند. موضع سیاسی حزب پیشرفت این است که بخش بیشتری از منابع این صندوق باید صرف توسعه‌ی زیرساخت‌ها در نروژ بشود و همین باعث موفقیت نسبی‌شان در انتخابات شد به حدی که در حال حاضر در دولت ائتلافی هم شرکت دارند.

اولین برداشت از اموال صندوق در ۲۰۱۶ اتفاق افتاد که دولت وقت ۷۸۰ میلیون دلار از اموال صندوق را هزینه کرد. دلیل این امر این بود تا با رکود ناشی از کاهش بهای نفت در اقتصاد جهان، مقابله شود. این دقیقاً یکی از وظایفی است که این صندوق دارد.

این صندوق مواضع خیلی جدی بر روی مسائل اخلاقی دارد از ۲۰۰۴ به بعد فهرستی از شرکت‌هایی که در آنها هیچ سرمایه‌گذاری نباید بشود تهیه کرده است. این شرکت‌ها عمدتاً شرکت‌های تولیدکننده‌ی سیگار و یا شرکت‌هایی هستند که به بهداشت محیط زیست صدمه می‌زنند.

از ۲۰۱۹ صندوق بازنشستگی تصمیم گرفت از سرمایه‌گذاری در شرکت‌های اکتشاف نفت خودداری کند. البته صندوق بازنشستگی در شرکت‌های نفتی مثل بریتیش پترولیوم و شل که برنامه‌های گسترده‌ای برای حفظ بهداشت محیط زیست دارند سرمایه‌گذاری می‌کند. ولی صندوق می‌خواهد سهامش در ۱۳۴ شرکت را به فروش برساند و اعلام همین موضوع باعث شد ارزش سهامش در بازار ۱۵۰ میلیون دلار کاهش یابد.

بعضی از سرمایه‌گذاران بین‌المللی و بانکداران از وجود صندوق‌های ثروت بزرگ دولتی انتقاد کرده و متذکر شده‌اند که این صندوق‌ها - از جمله صندوق بازنشستگی دولت نروژ چون انگیزه‌ی بیشینه‌سازی سود ندارند و از مبنای بازار آزاد تبعیت نمی‌کنند باعث می‌شوند نظام بازار به‌خوبی عمل نکند. البته در اثبات این ادعا شواهدی وجود ندارد. درست برعکس شواهد موجود نشان می‌دهد که این صندوق‌ها با پراکندن ریسک سرمایه‌گذاری در واقع مشکلات را تخفیف می‌دهند.

حوزه‌های عمده‌ی گاز و نفت در نروژ

اکوفیکس که در گوشه‌ی جنوب غربی حوزه‌های نفتی نروژ در دریای شمال واقع است یکی از عمده‌ترین مراکز تولیدی است. این منطقه در حال حاضر، هشت حوزه‌ی نفتی را دربر می‌گیرد که با استفاده از یک شبکه‌ی مرکزی بسیار گسترده از چاه‌ها و سکوها نفت را به تی‌ساید در بریتانیا منتقل می‌کند و گاز هم از طریق خط لوله‌ی نورپایپ به امدن در آلمان ارسال می‌شود. به‌علاوه هاب مرکزی در اکوفیکس به هشت حوزه‌ی تولید نفتی دیگر هم کمک‌های نقل و انتقالی می‌دهد. اولین نفتی که در اکوفیکس استخراج شد در ۱۹۷۱ بود و برآورد می‌شود که ذخیره‌ی نفتی اکوفیکس حداقل تا سال ۲۰۵۰ ادامه خواهد داشت.

در طول سال‌های ۱۹۸۰ تا ۱۹۹۹ نفت و گاز بین ۱۸ تا ۲۵٪ از صادرات نروژ را تشکیل می‌داد. در سال ۲۰۰۰ سهم نفت و گاز ۴۵٪ شد و از آن پس بین ۴۰ تا ۷۵٪ متغیر بود. این افزایش چشمگیر زمانی اتفاق افتاد که چندین حوزه‌ی تازه‌ی تولید اضافه شدند و باعث شد تولید شدیداً افزایش یابد. یکی از حوزه‌های بسیار مهم حوزه‌ی اسگارد در سواحل تروندهایم است که در آن ۶۳ چاه نفتی از طریق ۱۹ تمپلت زیردریایی حفر شد. اسگارد بزرگ‌ترین گسترشی است که در تولید نفتی اتفاق افتاد. حوزه‌ی گازی اسنوهویل از سال ۲۰۰۴ گاز طبیعی و نفت سبک تولید می‌کرده است. این حوزه در دریای بارنت واقع است که به آن دریای نروژ هم گفته می‌شود و در واقع شمالی‌ترین حوزه‌ی مشابه در جهان است به خاطر مسائل بهداشت محیط‌زیستی این حوزه‌ی گازی هیچ تأسیساتی در سطح دریا ندارد به‌عکس همه‌ی کارها زیر دریا انجام می‌گیرد و تولیدات برای پردازش به ساحل منتقل می‌شوند.

توسعه‌ی منابع طبیعی از نظر گروه‌های مدافع بهداشت محیط زیست مقوله‌ی بسیار حساسی است چون آنها معتقدند که اکو سیستم زمین به این ترتیب صدمه می‌بیند. در زمان گشایش این حوزه تظاهرات زیادی شد و پلیس هم چند تن از معترضان را که مانع فعالیت‌ها می‌شدند دستگیر کرد.

شهرهای نفتی نروژ

به‌طور کلی برای اقتصاد نروژ نفت و گاز یکی از عوامل جدی رونق اقتصادی بود ولی درعین حال بعضی از شهرها به‌طور ویژه‌ای بهره‌مند شده‌اند. استاونجر به عنوان پایتخت نفت و گاز در اروپا شناخته می‌شود. رشد این شهر به صورتی که الان سومین شهر بزرگ نروژ است عمدتاً به خاطر صنعت نفت و گاز بوده است. در این شهر هم چنین «دانشگاه نفت» یعنی دانشگاه استاونجر وجود دارد که در آن دوره‌های آموزشی برای فناوری اکتشاف در دریاها، و شیمی برای بخش نفت تدریس می‌شود. موزه‌ی نورسک اویو هم در این شهر واقع است که در آن روایت نفت در نروژ بیان می‌شود. در سال‌های اخیر شهرهای دیگری هم بوده‌اند که از رشد صنعت نفت و گاز بهره‌مند شده‌اند. هامرفست به‌ویژه پس از این که اولین کارخانه‌ی گاز طبیعی مایع اروپایی در

جزیره‌ی ملکویا بنا شد رشد اقتصادی حیرت‌آوری داشت. این کارخانه بزرگ‌ترین پروژه‌ی صنعتی در تاریخ نروژ است و از ۲۰۰۷ به پردازش گاز مشغول بوده است.

وقتی که نفت تمام شود چه خواهد شد؟

همانند دیگر منابع طبیعی، نفت و گاز عرضه‌ی محدودی دارند. در محدوده‌ی جهانی بحث برسر این است که آیا به حداکثر بهره‌برداری رسیده‌ایم و یا از آن گذشته‌ایم. در حال حاضر حدود ۴۷٪ از منابعی که در محدوده‌ی دریای شمال نروژ وجود داشت استخراج شده است. یک نکته که بحث‌بردار نیست این است که بهره‌مندی از نفت و گاز دائمی نیستند. در سال‌های اخیر ما نشانه‌هایی از زندگی پس از نفت را در نروژ مشاهده کرده‌ایم. کاهش بهای نفت در بازارهای جهانی باعث سقوط اقتصاد نروژ شد و موجب شد تعداد زیادی در این صنعت از کار بیکار شوند. البته اخیراً شاهد بهبود وضعیت بوده‌ایم ولی روند کلی کاهنده است. ایجاد صندوق بازنشستگی دولتی بدون تردید اولین قدم برای تضمین اقتصاد نروژ در آینده است. در حال حاضر ارزش آن ۳۰٪ تولید ناخالص داخلی نروژ است یعنی نروژ می‌تواند عملاً برای سه سال همه‌ی فعالیت‌های تولیدی را متوقف کند و به زندگی معمولی‌اش ادامه بدهد. این اگرچه سپر حمایتی مطلوبی است ولی کافی نیست.

دلیل دیگری که نشان می‌دهد نروژ برای گذار بدون دردسر از این وضعیت آماده است این که اقتصاد کشور به نفت و گاز وابستگی زیادی ندارد. ۹۸٪ از برق مصرفی کشور از قدرت آبی تولید می‌شود و تعداد روزافزونی از مصرف‌کنندگان به خرید اتوموبیل‌های برقی رو کرده‌اند. نروژ هم‌چنین هدف رسیدن به گازهای گلخانه‌ای به حد صفر را مد نظر داشته و قرار است در دهه‌های آینده نظام کشتی‌رانی به صورت گازهای گلخانه‌ای صفر دربیاید. شبکه‌ی کشتی‌رانی نروژ مسئول تقریباً همه‌ی مصارف نفت در نروژ است و فاصله گرفتن نروژ از نفت به نفع کشور خواهد بود. وقتی که کاهش نهایی در صنایع نفت آغاز می‌شود به‌طور روزافزونی کارگران ماهر از این بخش برای دست‌یابی به فرصت‌های شغلی موجود به رقابت خواهند پرداخت. مهارت‌هایی که در صنعت انرژی

آبی وجود دارد می‌تواند بخشی از کمبودهایی را که در بخش انرژی قابل بازیابی جهان وجود دارد جبران نماید.

صنعت گردشگری یعنی بهره‌گیری از مناظر بسیار زیبای طبیعی در نروژ به رشد خود ادامه می‌دهد و این رشد برای مدتی ادامه خواهد داشت. و در نهایت، اساس پیشین اقتصاد نروژ یعنی بخش ماهی‌گیری هنوز هم چنان رو به رونق دارد. هرچه که بشود صندوق بین‌المللی پول معتقد است که گذار نروژ از این مرحله به نسبت ساده خواهد بود اگر نروژ از وارسیدن آینده غفلت نکند.

پیوند با منبع اصلی:

[Story Black Gold: Norway's Oil](#)